

УДК 373.5.046-021.66:37091.31

Максим МУДРИЙ*учитель історії в гімназії Новокаховської міської ради**Херсонської області, м. Нова Каховка, Україна*

e-mail: mudriy_istorik@ukr.net

**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ
ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У КОНТЕКСТІ
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

У статті розглянуто сучасний стан, проблеми й перспективи процесу формування історичної пам'яті учнів із залученням ресурсного потенціалу профільної освіти; аналізуються причини поширення негативного ставлення молоді до історико-культурної спадщини українського народу, визначаються шляхи подолання такого «комплексу меншовартості» шляхом практичного застосування у старшій школі новітніх методик, педагогічних технологій і методологічних засад.

Ключові слова: історична пам'ять, освіта, реформи, профільна освіта, історико-культурна спадщина.

Більшість європейських націй пройшла шлях утвердження своєї ідентичності у XVIII або XIX ст. Українцям набагато важче торувати цей шлях наприкінці XX – на початку XXI ст., у період інтеграційного прискорення, у безмежному просторі глобальних викликів та імперативів. Щоб самотвердитись, вижити, компасом на цьому шляху має бути національне самоусвідомлення. Адже самостійна, вільна особа, її громадянський, державницький дух, усебічний моральний розвиток можливі лише у національно-культурному і високодуховному середовищі, за межами насильства, зневаги, асиміляції [7]. Як зазначив вітчизняний письменник і публіцист Ю. Завгородній, воля здійснюється у душевній площині, а душа – у національному слові, яка покликана слугувати, насамперед, порозумінню, злагоді, об'єднанню, ідентифікації української людяності, розбудові та утвердженню української держави [1].

Комунікативна вартість духовних цінностей має бути в належний спосіб усвідомлена соціумом. Кожна держава з її економікою, фінансовою системою, політикою, ідеологією починається з національної мови, яка є основою високої духовності, культури, національної моралі, самоідентифікації [5]. Отже, мовна свідомість народу – це ознака його зрілості, національно-державницької самовизначеності.

Водночас, романтичні міркування мають доповнитись прагматичними діями. «Часи вишиваних сорочок, свити та горілки минули і вже ніколи не вернуться» [6, 34], – писав ще 1901 р. М. Міхновський. Не втратили ці слова свого значення і тепер. Адже визначення українського патріотизму, його етнічна самоідентифікація є апріорно неможливі також без тривалої методичної

роботи освітньої галузі. Економічні проблеми в державі не дозволяють відкладати подальше реформування навчальної діяльності, котра в умовах інформаційного суспільства дозволяє здійснити профілізацію навчального процесу.

Питання методичного забезпечення курсу вітчизняної історії активно розглядалося під час робочих нарад із питань моніторингу шкільних підручників з історії України (2009).

Серед цікавих робіт у рамках дискусії науковців варто зазначити статті «Проблема ідейної та понятійної послідовності у підручниках» (К. Баханов), «Історія і соціальне замовлення (на прикладі шкільних підручників з історії)» (Л. Зашкільняк), «Тема «колоніального статусу» України у підручниках історії» (О. Удод) та «Образ себе» – «образ Іншого» у шкільних підручниках з історії (Н. Яковенко) тощо [4]. Крім того, проблема відтворення суспільної ідентичності нового покоління є провідною задачею, створеною у 2006 р. Інститутом національної пам'яті.

Передумовою сучасного навчання є комп'ютеризація освітніх закладів паралельно із підключенням до мережі Інтернет. Без застосування інформаційно-комунікаційних технологій та вільного руху, потрібної для навчально-виховного процесу інформації, неможливо ефективно підготувати компетентного абітурієнта й майбутнього спеціаліста. І тому, виходячи з Концепції запровадження профільного навчання у старшій загальноосвітній школі, основними завданнями профільної освіти є [3]:

- 1) створення умов для врахування й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів старшої школи в процесі їхньої загальноосвітньої підготовки;

- 2) виховання в учнів любові до праці, забезпечення умов для їхнього життєвого і професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору й оволодіння майбутньою професією;
- 3) формування соціальної, комунікативної, інформаційної, технічної, технологічної компетенцій учнів на допрофільному рівні, спрямування підлітків щодо майбутньої професійної діяльності;
- 4) забезпечення наступно-перспективних зв'язків між загальною середньою і професійною освітою відповідно до обраного профілю.

Запроваджується масштабна підготовка педагогічних працівників, керівників гуртків до роботи у профільних класах і групах. Крім традиційних курсів загальної підготовки педагогів, до плану яких уведено модуль «Профільне навчання», запроваджуються проблемно-тематичні курси: «Розвиток творчих здібностей школяра», «Організація самоосвітньої діяльності учнів у профільній школі», «Організація профільного навчання в сучасній школі», «Розвиток літературознавчої компетенції учнів у класах гуманітарного профілю», «Гуманізація процесу вивчення суспільствознавчих дисциплін через організацію профільного навчання» [10]. Усе це лише одна частина процесу реальної, а не декларативної профілювання освіти.

Можливість поєднання процесу профілізації освіти із провідним питанням громадянської освіти – формуванням історичної пам'яті учнів є актуальним питанням для педагогів сучасності. Скажімо, слід згадати про великий науковий спадок українства, зв'язок вітчизняної науки із європейською та світовою. Україна не може у найближчій перспективі використовувати процес «утечі мізків» на власну користь, але слід так зорієнтувати учнів старших та випускних класів, щоб вони зацікавилися можливостями розроблення бізнес-технологій, не втрачаючи зв'язок із Батьківщиною, залучити іноземний капітал до України, інтегруючи її до світового ринку, а не здійснювати «голосування ногами».

Не менш важливим аспектом формування історичної пам'яті можна назвати тематику навчальних програм (особливо за 10–11 класи) [2, 17]. Визначення пріоритетів у вивченні фактологічного матеріалу має (не суперечачи вимогам державного стандарту освіти) разом із кількісним поглибленням забезпечувати якісне переосмислення історичного досвіду українства, подолати негативізм [9, 189]. Навіть тривіальний індивідуалізм та процес етногенезу народу України з різних мовно-національних компонентів варто порівнювати з притаманними США визначеннями

«плавильний котел націй» за Ф. Енгельсом або знаменитим *American way of live*. Проблемне питання з багатообіцяючою відповіддю: чому екстраполяція подібних між собою тенденцій спричинила в одному випадку стрімкий економічний та політичний злет, а у іншому – бездержавне існування у складі іноземних держав протягом XIX–XX ст.? І якщо вчитель інтерактивними прийомами визначить, що єдиним «роковим» фактором відмінності була наявність в Україні сильних зовнішніх ворогів, а з іншого боку за дотримання принципу «циркуляції еліт», можна щось-таки змінити в цій державі, то скепсис учнів щодо традицій минулого й перспектив майбутнього помітно знизиться.

Тому, погоджуючись із думкою педагогів Ю. Соловійова та О. Чернишова про те, що головними чинниками стратегії мають стати вчасне реагування на динамічні зміни на ринку праці; задоволення потреб учнів та їх батьків на освітні послуги; відповідна фахова підготовка педагогічних кадрів тощо [10] варто додати четвертий елемент – залучення учнів до процесу вивчення ресурсного потенціалу економіки й суспільства України як в історичному минулому, так і на сучасному етапі (за допомогою системи громадянського виховання зокрема). Саме з цих позицій має бути розроблена програма науково-методичного забезпечення профільного навчання.

Отже, фактологічним підсумком викладеного матеріалу можуть слугувати наступні міркування:

1. Політика держави у мовній галузі має бути послідовною та чіткою, відповідно до Статті 10 Конституції України. Прикладом популяризації рідного слова є планування бінарних уроків: історія України / українська література (приклад – тема: Коліївщина у творі Т. Шевченка «Гайдамаки», 9 клас).

2. Слушним є наголос на поліконфесійності населення України та переході від світоглядної парадигми «нації з крові» до нації з вибору»; (Н. Яковенко). Тому у загальноосвітніх навчальних закладах бажаним є проведення тематичних вечорів, присвячених знайомству учнів із традиціями й культурою інших народів нашої держави, долучаючи до організації подібних заходів дітей некорінної національності. Це об'єктивно дозволить краще засвоїти теми культурного характеру.

3. Дискусійним є питання про співвідношення тем мілітарних і невоєнних, позаяк з кількатисячної історії людства у ранзі цивілізацій лише 200 років були роками миру. Уміле дозування інформації з означеної проблематики мусить виховувати в учнів відразу до воїн як засобу розв'язання конфліктів. Такі міркування слід враховувати при

укладені планів-конспектів уроків історії у профільних класах.

4. Подолання комплексу меншовартості при висвітленні бездержавного етапу української історії об'єктивно сприяє привнесенню культурної складової та частково вирішує проблему умиротворення історичного процесу на конкретному хронологічному відтинку; також доречно зазначається неоднозначний характер політики австрійської та російської адміністрацій на українських землях. Вивчення тем із розвитку культури обов'язково має бути супроводжуване інформаційно-комунікаційними технологіями, адже без наочності засвоїти такий програмовий матеріал неможливо.

5. Варто серйозно задуматися над питанням ґрунтовної текстової вичитки помилок, наявних у більшій або меншій мірі у підручниках (знамените: «До сьогодні продовжують своє життя серед українського народу звичаї та традиції Запорізької Січі» (Н. Яковенко), дат, суперечливих інтерпретацій тощо. (К. Баханов) [11, 69–70]. Окремі методичні об'єднання в рамках окремих районів та областей можуть допомогти державній експертизі підручників з історії, надавши обґрунтовані висновки про якість навчального матеріалу.

6. Рядом учасників Робочої наради 2009 р. висловлено у категорично-імперативному тоні дискусивні твердження економічного (І. Юхновський:) та політичного (В. Гриневич) характеру. Якщо ставиться теза, то слід її доводити або спростовувати, інакше формалізм радянського зразка існуватиме в освітньо-науковому просторі України й надалі. Вітаються диспути, дебати, проведення круглих столів із суперечливих питань. Парадигмою таких методик проведення уроків має стати твердження: «Переконується третя сторона».

7. У сучасній світовій аполітичній думці та серед соціологів (Р. Дарендорф, Р. Даль та ін.) переважає думка про правову державу як про феномен ХХ століття; її головним атрибутом є зріле громадянське суспільство. Тому, говорячи про вітчизняну чи світову історію до ХІХ століття включно, варто утримуватись від тверджень про існування саме правової держави та громадянського суспільства до новітнього періоду: щонайбільше тут мова може йти тільки про їхні елементи; (Н. Яковенко). Ця методологічна засада теж є важливою, її варто доводити до учнів у викладанні курсу новітньої історії України.

8. Не викликає заперечень перелік рекомендацій щодо змін до загальної концепції історичної освіти, зокрема теза про «оптимістичну історію». Головним наслідком сучасного уроку з історії має стати не крапка, а творчий імпульс до подальших студій. Це, насамперед, залучення учнів середньої та старшої школи до написання рефератів у літніх оздоровчих таборах, діяльність відділень Малої академії наук, активна участь у Всеукраїнських предметних олімпіадах. Головним методологічним принципом тут має стати системний характер праці з молоддю і для молоді.

Отже, концептуальним наслідком роботи з формування історичної пам'яті учнів після завершення ними курсу повної середньої освіти має стати формування своєрідного «нового класу», наділеного імунітетом проти непрозорих схем реалізації влади і бізнесу, тих нових людей, які будуть здатні у найближчій перспективі суттєво оздоровити економічну ситуацію в державі. Такий процес не має хронологічних часових лімітів і тому відтворення успішних людей вимагатиме дедалі більшої уваги до методики гармонійного поєднання кращих набуток минулого із викликами сьогодення.

Список використаних джерел

1. Завгородній Ю. Україно, не прощай! / Ю. Завгородній // Літературна Україна. – 2004. – 25 березня.
2. Касянова О. Кваліметрична модель оцінки готовності школи до впровадження профільного навчання / О. Касянова // Управління школою. – 2004. – № 19-21.
3. Концепція запровадження профільного навчання у старшій загальноосвітній школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua>
4. Концепція та програми викладання історії України в школі (проект). Матеріали Робочих нарад з моніторингу шкільних підручників історії України «Концепція історичної освіти». – К.: Стилос, 2009. – 128 с.
5. Левицька Г. Деукраїнізація / Г. Левицька, А. Ганус // За вільну Україну. – 2004. – 15 травня.
6. Міхновський М. Самостійна Україна / М. Міхновський // Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії / Т. Гунчак. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
7. Павличко Д. Мука чистоти / Д. Павличко // Літературна Україна. – 2004. – 25 березня.
8. Пан С. Підготовка педагога профільної школи / С. Пан, Н. Криволапова, Л. Бобкова // Народное образование. – 2004. – № 1.
9. Сироватко О. Психологічне забезпечення профільної освіти / О. Сироватко // Науково-методичні засади діяльності психологічної служби: навчально-методичний посібник: у 2 т. / за ред. В. Г. Панка, І. І. Цушка. – К.: Ніка-Центр, 2005. – Т. 2. – 204 с.
10. Соловійов Ю., Чернишов О. Профільне навчання: стан і перспективи [Електронний ресурс] / Ю. Соловійов, О. Чернишов. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/school_today/302/
11. Шкільна історія очима істориків-науковців. Матеріали робочої наради з моніторингу шкільних підручників з історії України / упор. Н. Яковенко. – К.: Видавництво Олени Теліги, 2008. – 128 с.

References

1. Zavorodnii Yu. (2004) Ukraino, ne proshchai! [Ukraine, do not forgive!]//Kiev. Literaturna Ukraina (in Ukrainian).
2. Kasianova O.M. (2004) Kvalimetrychna model otsinky hotovnosti shkoly do vprovadzhennia profilnoho navchannia [Qualitative model of the readiness of the school for the implementation of profile education]// Kiev. Upravlinnia shkoloiu (in Ukrainian), 19-21.
3. Kontsepsiia zaprovadzhennia profilnoho navchannia u starshii zahalnoosvitnii shkoli (2017) [Concept of the introduction of profile education in the upper secondary school] – Retrieved from <http://mon.gov.ua> (in Ukrainian).
4. Kontsepsiia ta prohramy vykladannia istorii Ukrainy v shkoli (proekt) Materialy Robochykh narod z monitorynhu shkilnykh pidruchnykiv istorii Ukrainy «Kontsepsiia istorychnoi osvity» (2009) [Concept and programs of teaching history of Ukraine in school (project) Materials of Workshops on monitoring of school textbooks of Ukrainian history «Conception of historical education»]. Kiev.Stilo. (in Ukrainian).
5. Levytska H., Hanus A. (2004) Deukrainizatsiia [De-Ukraineization]//Kiev. Za vilnu Ukrainu. (in Ukrainian).
6. Hunchak T. (1993) Ukraina: persha polovyna XX stolittia. Narysy politychnoi istorii. Mikhnovskyi M. Samostiina Ukraina [Gunchak T. Ukraine: the first half of the twentieth century. Essays on political history. Mikhnovsky M. Independent Ukraine] Kiev. Lybid. (in Ukrainian).
7. Pavlychko D. (2004) Muka chystoty [Flour of purity]// Kiev. Literaturna Ukraina. (in Ukrainian).
8. Pan S, Kryvolapova N., Bobkova L.(2004) Preparation of a teacher of a profile school // Moscow. Narodnee obrazovanie. (in Russian), 1.
9. Syrovatko O.M. (2005) Psykholohichne zabezpechennia profilnoi osvity / Naukovo-metodychni zasady diialnosti psykholohichnoi sluzhby: Navchalno-metodychni posibnyk [Psychological provision of profile education / Scientific and methodological principles of the activity of the psychological service: Educational and methodical manual] Kiev, Nika-Center. (in Ukrainian).
10. Soloviov Yu., Chernyshov O. Profilne navchannia: stan i perspektyvy [Professional training: the state and prospects] – Retrieved from http://osvita.ua/school/school_today (in Ukrainian).
11. Yakovenko N. (2008) Shkilna istoriia ochyma istorykiv-naukovtsiv. Materialy robochoi narady z monitorynhu shkilnykh pidruchnykiv z istorii Ukrainy [School history by the eyes of historians-scientists. Materials of the workshop on monitoring school textbooks on the history of Ukraine] Kiev. Vydavnytstvo Oleny Telihiy (in Ukrainian).

Мудрый М. Методические подходы к формированию исторической памяти учащейся молодежи в контексте внедрения профильного образования

В статье рассмотрено современное состояние, проблемы и перспективы процесса формирования исторической памяти учащихся с привлечением ресурсного потенциала профильного образования; анализируются причины распространения негативного отношения молодежи к историко-культурному наследию украинского народа, определяются пути преодоления такого «комплекса неполноценности» путем практического применения в старшей школе новейших методик, педагогических технологий и методологических основ».

Ключевые слова: историческая память, образование, реформы, профильное образование, историко-культурное наследие.

Mudryi M. Methodological approaches to the formation of the historical memory of students in the context of introduction of the profile education

The article deals with the modern conditions, problems and perspectives of the formation of the historical memory of students using the resource potential of the profile education. Besides, reasons, why negative attitude of teenagers towards historical and cultural heritage of the Ukrainian nation spreads, are analyzed. Moreover, ways of the overcoming such inferiority complex through the practical application in the high school, pedagogical technologies and mythological basis are determined.

Key words: historical memory, education, reforms, profile education, historical and cultural heritage.

Стаття надійшла до редколегії 10.01.2018